

**Anna Dąbrowska, Mirosława
Janoś-Kresło**

**Zachowania gospodarstw domowych
z dzieckiem z niepełnosprawnością
na rynku usług finansowych na tle
zasobności polskich gospodarstw
domowych**

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 43/3, 65-78

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

DOI: 10.18276/sip.2016.43/3-06

Anna Dąbrowska*

Mirosława Janoś-Kresło**

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

ZACHOWANIA GOSPODARSTW DOMOWYCH Z DZIECKIEM Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ NA RYNKU USŁUG FINANSOWYCH NA TLE ZASOBNOŚCI POLSKICH GOSPODARSTW DOMOWYCH

Streszczenie

Polskie gospodarstwa domowe, w tym rodziny z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnością, aczkolwiek nie wszystkie, są aktywnymi uczestnikami rynku usług finansowych. Celem artykułu było zaprezentowanie wyników badania ilościowego zrealizowanego w I kwartale 2015 roku na potrzeby projektu pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością” odnoszących się do korzystania z usług finansowych – posiadanych oszczędności, korzystania z pożyczek i kredytów oraz celów ich przeznaczenia. W artykule wykorzystano także wyniki badania zrealizowanego przez NBP we współpracy z GUS w 2014 roku, dotyczącego zasobności polskich gospodarstw domowych, ich aktywów rzeczowych i finansowych oraz pasywów-kredytów, traktując je jako tło dla poruszonej problematyki.

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe z dzieckiem z niepełnosprawnością, oszczędności, pożyczki i kredyty

* Adres e-mail: adabro3@sgh.waw.pl.

** Adres e-mail: mjanos@sgh.waw.pl.

Wstęp

W Polsce w 2014 roku po raz pierwszy zostało przeprowadzone badanie o charakterze pilotażowym przez NBP, we współpracy z GUS, na temat zasobności polskich gospodarstw domowych. Badaniem objęto 7 tys. gospodarstw domowych zamieszkałych na terenie całego kraju (*Zasobność...*, 2014). Zostało ono zrealizowane metodą wywiadu bezpośredniego przeprowadzonego z osobą najlepiej zorientowaną w sytuacji finansowej gospodarstwa domowego (tzw. osobą referencyjną lub odniesienia) oraz niektórymi innymi członkami gospodarstwa domowego (w przypadku wybranych pytań), przy użyciu kwestionariusza papierowego¹.

W artykule wykorzystano wybrane wyniki powyższego badania dla ukazania zasobności polskich gospodarstw domowych, ich aktywów rzeczowych i finansowych oraz pasywów-kredytów, co ma istotne znaczenie dla późniejszych zachowań gospodarstw domowych, także na rynku finansowym. Celem artykułu było również zaprezentowanie wyników badania ilościowego zrealizowanego na potrzeby projektu pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością”², odnoszących się do korzystania z usług finansowych – posiadanych oszczędności, korzystania z pożyczek i kredytów oraz celów ich przeznaczenia.

1. Zasobność polskich gospodarstw domowych

Jak wynika z badania, przeciętny majątek netto gospodarstwa domowego w Polsce w 2014 roku, mierzony medianą, wyniósł 256,8 tys. zł. O wartości majątku netto decydowały przede wszystkim aktywa rzeczowe³ zgromadzone przez gospo-

¹ Próba do badania została wygenerowana w wyniku zastosowania schematu losowania dwustopniowego, przy czym losowanie pierwszego stopnia miało charakter warstwowy (losowane były obwody spisowe spośród warstw), zaś na drugim stopniu losowano mieszkania.

² Projekt pt. „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi młodzieżą z niepełnosprawnością” jest realizowany w Zakładzie Badań Zachowań Konsumentów w Instytucji Zarządzania SGH w latach 2014–2016. Został on sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2013/09/B/HS4/01965.

³ Aktywa rzeczowe stanowią: główne miejsce zamieszkania, inna nieruchomości, pojazdy, przedmioty wartościowe, majątek z prowadzenia działalności gospodarczej. Aktywa finansowe obejmują: depozyty oszczędnościowe, udziały w funduszach inwestycyjnych, obligacje zakupione indywidualnie, akcje spółek notowanych na giełdzie zakupione indywidualnie, środki finansowe na rachunkach zarządzanych przez osoby specjalizujące się w tej dziedzinie, inne należności finansowe (np. z tytułu udzielonej pożyczki, weksli itp.).

darstwo domowe, w tym w przeważającej mierze wartość głównego miejsca zamieszkania (przeciętnie 282,6 tys. zł) oraz zasób majątku wynikającego z prowadzenia działalności gospodarczej (przeciętnie 219,7 tys. zł). Aktywa finansowe miały dużo mniejsze znaczenie w procesie akumulacji majątku (przeciętnie 8,6 tys. zł).

Pasywa gospodarstw domowych⁴ obejmują 37% gospodarstw domowych i stanowią niewielkie obciążenie majątku (średnio 10 tys. zł). Głównym składnikiem długu gospodarstw domowych w Polsce są zobowiązania z tytułu zabezpieczonych kredytów mieszkaniowych (hipotecznych). Dotyczą one jedynie 12,1% gospodarstw domowych, natomiast stanowią dla nich relatywnie wysokie obciążenie (przeciętnie 104 tys. zł). Inne kredyty, przede wszystkim konsumpcyjne, występują dużo częściej (29,4% gospodarstw domowych), ale ich wartość jest znacznie mniejsza (przeciętnie 5 tys. zł).

Kredyty konsumenckie zostały zdefiniowane i usystematyzowane prawnie w ustawie o kredycie konsumenckim z 12 maja 2011 roku (Ustawa, 2011), która weszła w życie 18 grudnia 2011 roku. Przez kredyt konsumencki rozumie się umowę o kredyt w wysokości nie większej niż 255 550 zł albo równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska, który kredytodawca w zakresie swojej działalności udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi. Kredyt konsumencki jest często nazywany także kredytem konsumpcyjnym. Kredyty konsumpcyjne o największym znaczeniu to kredyty gotówkowe, ratalne i samochodowe (Dobosiewicz, Marton-Godoś, 2005, s. 128). Do kredytów konsumpcyjnych wlicza się również karty kredytowe i limity kredytowe.

W przypadku kredytu konsumpcyjnego pieniądze otrzymane od banku można przeznaczyć na dowolny cel, ale niezwiązany z działalnością gospodarczą. Kredyty konsumpcyjne są coraz popularniejsze wśród Polaków. Wynika to między innymi z faktu, że gospodarstwa domowe, dążąc do nieustannego podnoszenia standardu życia, zgłaszają popyt na dobra i usługi konsumpcyjne, które finansują w dużej mierze za pomocą kredytów (Dąbrowska, Janoś-Kresło, 2012, s. 14).

W 2015 roku banki oraz SKOK-i udzieliły łącznie 7,3 mln kredytów konsumpcyjnych, czyli o 4,5% mniej w porównaniu do 2014 roku (7,6 mln). Jednak ich wartość wzrosła o 4,2% z 77,8 mld zł w 2014 roku do 79,5 mld zł w 2015 roku. Z danych BIK wynika, że w 2015 roku nastąpił spadek liczby udzielanych kredytów

⁴ Na pasywa składają się zaciągnięte przez gospodarstwa domowe zobowiązania z tytułu kredytów: finansujących zakup nieruchomości (mieszkaniowych), konsumpcyjnych (w tym samochodowych) i innych konsumpcyjnych (niespłacone salda na karcie kredytowej, debetowej lub w rachunku), pozostałych zobowiązań (np. z tytułu umów ratalnych, prywatnych pożyczek od rodziny, znajomych, pracodawców itp.) oraz na działalność gospodarczą lub inne cele (w tym spłatę innych długów).

niskokwotowych (do 15 tys. zł), natomiast wzrosła liczba kredytów udzielanych na wysokie kwoty (powyżej 15 tys. zł). Średnia kwota udzielonego kredytu wzrosła o 9,1% do poziomu 10,8 tys. zł (*BIK prognozuje...*, 2016).

2. Aktywa rzeczowe i finansowe gospodarstw domowych

Cechą istotnie różnicującą poziom i strukturę aktywów w zbiorowości gospodarstw domowych jest ich dochód netto. Najbardziej rozpowszechnionymi aktywami rzeczowymi wśród polskich gospodarstw domowych są nieruchomości stanowiące główne miejsce zamieszkania (76,4%) oraz pojazdy (63%). W Polsce posiadanie własnego M jest elementem statusu ekonomicznego, prestiżu, ale także można wskazać na uwarunkowania historyczne. Z kolei według raportu Instytutu Badań Rynku Motoryzacyjnego Samar w 2013 roku wzrósł w Polsce do 653 sztuk wskaźnik pojazdów zarejestrowanych na 1000 mieszkańców. Oznacza to, że Polska przekroczyła średnią unijną wynoszącą 484 samochody (*Rośnie liczba...*).

Mniejsza część gospodarstw domowych, i do nich należy zapewne wiele gospodarstw domowych z dzieckiem z niepełnosprawnością, posiada inne aktywa, czyli przedmioty wartościowe (25,7%), inną nieruchomość niestanowiącą głównego miejsca zamieszkania (19,1%), aktywa wynikające z prowadzenia własnej działalności gospodarczej (18,8%). W strukturze wartościowej aktywów rzeczowych największy udział mają nieruchomości: główne miejsce zamieszkania stanowi 69,7%, natomiast inna nieruchomość – 11,1% aktywów rzeczowych, majątek wynikający z działalności gospodarczej – 15,8%. Pozostałe aktywa rzeczowe, czyli pojazdy i przedmioty wartościowe, stanowią łącznie 3,4%.

Obecnie banki oferują swoim klientom bogatą ofertę usług finansowych. Przez usługę finansową rozumie się usługę świadczoną przez podmiot działający w sektorze finansowym (pośrednika finansowego), która wiąże się z inwestowaniem bądź pozyskiwaniem środków pieniężnych, a także z zapewnieniem odpowiedniego przepływu środków pieniężnych pomiędzy uczestnikami rynku (Iwanicz-Drozdowska, Nowak, Kitala, 2009, s. 10). Banki ze względu na przedmiot działania wykonują operacje: czynne (polegają na udzielaniu kredytów i pożyczek pieniężnych), bierne (obejmują przyjmowanie wkładów od klientów, czyli pozyskiwanie pieniądza z rynków pieniężnych i kapitałowych, który jest wolny i niezagospodarowany) i pośredniczące (czynności usługowe realizowane na zlecenie krajowych lub zagranicznych osób fizycznych i prawnych) (Zalewska, 2013, s. 48–53).

Najbardziej rozpowszechnionymi aktywami finansowymi są depozyty bankowe, które posiada 81,9% gospodarstw domowych. Ponad połowa gospodarstw domowych (51,3%) gromadzi oszczędności w celu zabezpieczenia rodziny oraz osób pozostających na utrzymaniu w przypadku niekorzystnych zdarzeń losowych (polisy ubezpieczeniowe na życie) lub też na potrzeby finansowania potrzeb życiowych po zakończeniu okresu aktywności zawodowej (dobrowolne programy emerytalne inne niż PPP). W dużo mniejszym stopniu gospodarstwa domowe inwestują w takie produkty, jak fundusze inwestycyjne (4,2%), akcje (3,5%) i obligacje (1%), lub posiadają inne aktywa finansowe (7,2%). Depozyty stanowią największą część (68,2%) całkowitej wartości aktywów finansowych. Inwestycje finansowe w papiery wartościowe stanowią 11,7% łącznej sumy aktywów finansowych, z czego około 61% dotyczy udziałów w funduszach inwestycyjnych.

Do aktywów finansowych zalicza się również oszczędności na dobrowolnych kontach emerytalnych oraz wartość polis ubezpieczeniowych, które stanowią 15% łącznej kwoty aktywów finansowych. Pozostałe aktywa finansowe stanowią natomiast 5,1% sumy aktywów finansowych. Udział inwestycji w fundusze inwestycyjne, akcje i obligacje rośnie wraz ze wzrostem dochodu netto (19% aktywów finansowych w najwyższej grupie decylowej wobec 4% w najniższej grupie decylowej). Gospodarstwa domowe więcej zarabiające posiadają też zwykle aktywa finansowe o wyższych wartościach. Oprócz dochodu również wykształcenie osoby referencyjnej ma wyraźny wpływ na formy gromadzenia oszczędności, szczególnie w przypadku funduszy inwestycyjnych, obligacji i akcji. Co piąte gospodarstwo domowe z wykształceniem wyższym posiada tego typu aktywa finansowe, a jedynie 6,9% z wykształceniem średnim i 1,8% z wykształceniem podstawowym.

3. Pasywa gospodarstw domowych – kredyty

Jak wynika z raportu NBP (*Zasobność...*, 2015), w Polsce zadłużonych jest około 37% gospodarstw domowych, z czego 12,1% posiada kredyty mieszkaniowe (dług z tego tytułu stanowi 81,5% całkowitego zadłużenia gospodarstw domowych), a 29,4% kredyty inne niż mieszkaniowe oraz pożyczki (18,5%). Dominująca rola kredytu mieszkaniowego w całkowitym zadłużeniu gospodarstw wynika z wyraźnie wyższej wartości kredytów zaciąganych na cele mieszkaniowe. Przeciętny, liczony medianą, poziom zadłużenia kredytem mieszkaniowym wynosi 104 tys. zł, podczas gdy przeciętny poziom zadłużenia innym rodzajem kredytu to 5 tys. zł. Dla około

5,5% gospodarstw z kredytem mieszkaniowym aktualne zadłużenie jest jednak relatywnie niskie i nie przekracza 10 tys. zł. Z kolei wśród około 4% gospodarstw domowych z kredytem innym niż mieszkaniowy zadłużenie jest relatywnie wysokie i przekracza 50 tys. zł.

Udział gospodarstw domowych z dziećmi w całkowitym odsetku zadłużonych wynosi 43,3%, a w całkowitej wartości zadłużenia 58,8%. W przypadku tej grupy zadłużonych jest niemal połowa (49,5%) gospodarstw, a przeciętny, liczony medianą, poziom zadłużenia to 17,2 tys. zł, natomiast średnia wartość zadłużenia to 77,9 tys. zł. Kredyty mieszkaniowe posiada 22,4% gospodarstw, mediana wynosi 115 tys. zł, a średnia wartość kredytu to 150 tys. zł. Kredyty inne niż mieszkaniowe posiada 36,3% gospodarstw z dziećmi, mediana wynosi 5,3 tys. zł, a średnia wartość kredytu 13,6 tys. zł.

Czynnikiem różnicującym zarówno odsetek zadłużonych w danej grupie, jak i wysokość tego zadłużenia jest dochód.

Kredyt inny niż kredyt mieszkaniowy to kredyt konsumpcyjny, który jest dostępny dla szerszej grupy gospodarstw domowych (najczęściej są to kredyty na zakup samochodu, cele edukacyjne, pokrycie kosztów utrzymania, pożyczki o charakterze konsumpcyjnym), ale także kredyt na działalność gospodarczą lub zawodową i kredyt na inne cele (w tym spłata innych długów). Są one w posiadaniu 24,7% gospodarstw domowych i stanowią ponad 90% wartości długu z tytułu kredytu innego niż kredyt mieszkaniowy. Zdecydowanie mniej gospodarstw domowych jest zadłużonych kredytem na karcie kredytowej (5,3%) lub kredytem w postaci linii kredytowej (6,1%). Mediana wartości kredytu innego niż mieszkaniowy wynosi 5 tys. zł, w tym dla kredytu na karcie kredytowej – około 1,4 tys. zł, dla kredytu w formie linii kredytowej lub w rachunku bieżącym – około 2 tys. zł, a dla pozostałych form kredytów (w tym konsumpcyjnych) – około 5 tys. zł. Kredyty inne niż kredyty mieszkaniowe występują z podobną częstotliwością w większości grup gospodarstw domowych, tym niemniej są bardziej typowe dla gospodarstw ze średnim wykształceniem i dużych rodzin (gospodarstw z dziećmi i rodzin rozszerzonych). Te grupy stanowią ponad 60% zadłużonych oraz całkowitej wartości zadłużenia tym typem kredytu.

4. Postrzeganie sytuacji finansowej rodziny/gospodarstwa domowego z dzieckiem z niepełnosprawnością

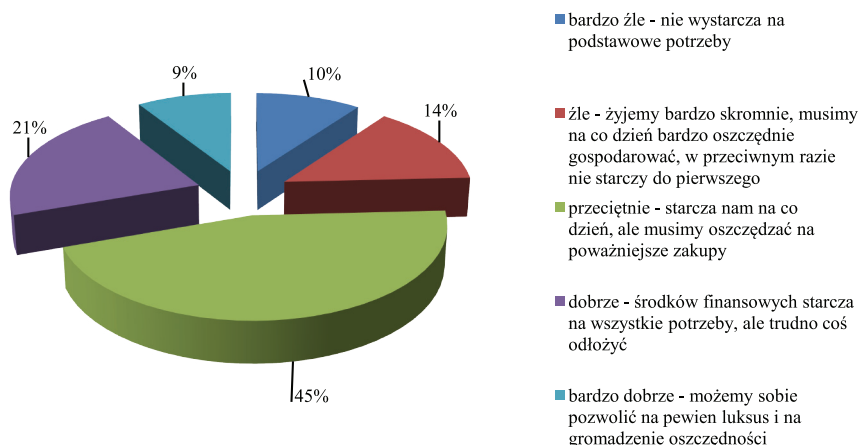
Na tle przedstawionej zasobności polskich gospodarstw domowych przedstawiono dane budżetów gospodarstw domowych GUS (2014 r.), które wskazują, że nie odnotowano znaczących różnic w przychodach ogółem w gospodarstwach z dziećmi z niepełnosprawnością do lat 18 i w gospodarstwach bez takich dzieci. Biorąc pod uwagę poszczególne rodzaje dochodów w gospodarstwach z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnością, można zauważyć, że relatywnie największy udział w przychodach miały dochody z pracy najemnej i z pracy na własny rachunek. Świadczenia z ubezpieczeń społecznych otrzymywało prawie co czwarte gospodarstwo domowe, ale były one dość zróżnicowane, a rozpiętość między najwyższym a najniższym świadczeniem społecznym była duża. Inne świadczenia społeczne (np. zasiłki pielęgnacyjne) były pobierane przez prawie wszystkie gospodarstwa z dziećmi z niepełnosprawnością, które były objęte badaniem budżetów domowych, jednak należy odnotować, że w przeliczeniu na miesiąc zasiłki z tego źródła były zarówno bardzo niskie, jak i wysokie. Dochody z innych źródeł, na przykład alimenty, świadczenia z tytułu ubezpieczeń chorobowych czy w formie darów od innych osób, zostały zanotowane przez nieco więcej niż połowę gospodarstw w subpróbie gospodarstw z dziećmi z niepełnosprawnością i tu także odnotowano dużą rozpiętość między najmniejszą i największą kwotą w ujęciu miesięcznym na jedno gospodarstwo. Przychody finansowe, głównie z tytułu pożyczek i kredytów, lokat pobranych z banku, zanotowano w co piątym gospodarstwie z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnością, co świadczy o trudnościach finansowych tych gospodarstw (Janoś-Kresło, Komorowska, Skalska, Słaby, 2016, rozdz. 2).

Ocena sytuacji finansowej gospodarstwa domowego była przedmiotem badania w ramach realizowanego projektu badawczego pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością”⁵.

Badane rodziny/gospodarstwa domowe z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnością oceniły obecną sytuację finansową przede wszystkim jako przeciętną – starcza na co dzień, ale muszą oszczędzać. Biorąc pod uwagę ogółem odpowiedzi pozytywne (30%) i negatywne (19%), przeważały jednak odpowiedzi pozytywne (rysunek 1).

⁵ Na potrzeby projektu przeprowadzono badanie ilościowe w I kwartale 2015 r. przy wykorzystaniu kwestionariusza ankietowego wśród 686 pełnoletnich osób z całej Polski, rodziców lub opiekunów prawnych dzieci z niepełnosprawnością, metodą CATI lub CAWI na wyraźne życzenie respondenta. Badanie przeprowadziła firma badawcza ABM Agencja Badań Marketingowych Sp. z o.o.

Rysunek 1. Ocena sytuacji finansowej rodzin/gospodarstwa domowego z dzieckiem z niepełnosprawnością

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z badania pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnością”.

Ocena sytuacji finansowej gospodarstwa domowego jest zróżnicowana ze względu na cechy społeczno-demograficzne rodziców z dzieckiem z niepełnosprawnością (tabela 1).

Tabela 1. Postrzeganie oceny sytuacji finansowej przez rodziców dzieci z niepełnosprawnością według cech społeczno-demograficznych

Cechy społeczno-demograficzne respondentów	Ocena pozytywna (bardzo dobrze i dobrze)	Ocena negatywna (bardzo źle i źle)
Płeć	mężczyźni	kobiety
Wiek	poniżej 30 lat	30–39 lat; 50 lat i więcej
Wykształcenie	wyższe	średnie
Wielkość gospodarstwa GD	4-osobowe	5 i więcej
Liczba dzieci w GD	1	3 i więcej
Wiek dziecka z niepełnosprawnością	0–3 lata	4–6 lat
Wielkość miejsca zamieszkania	miasto 20–49 tys.; 500 tys. i >	miasto 100–499 tys.
Województwo	opolskie	dolnośląskie

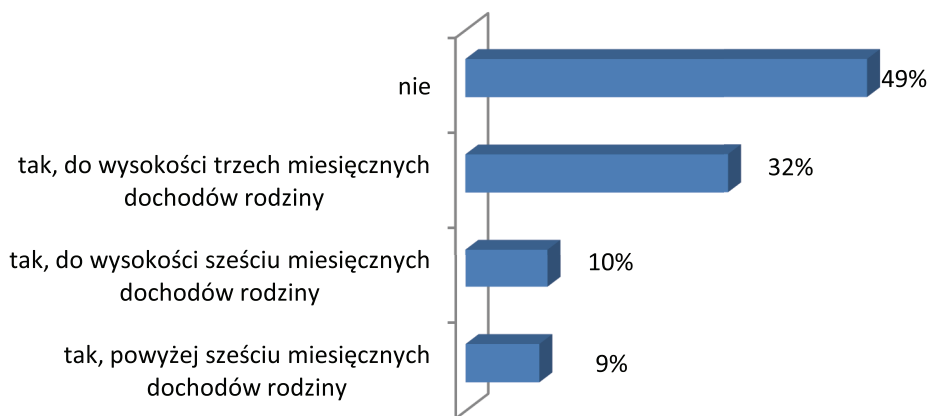
Źródło: Raport tabelaryczny z badania pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnością”.

O ile w bieżącej ocenie sytuacji finansowej przeważały oceny pozytywne, to jednak już w jej ocenie w ciągu najbliższego roku oceny negatywne przeważają nad pozytywnymi. Zdaniem 29% respondentów sytuacja finansowa ich rodziny pogorszy się, w tym znacznie zadeklarowało 10%, a poprawi się według 13%, w tym znacznie zdaniem 3% badanych.

Warto zwrócić uwagę, że respondenci w większości byli właścicielami/współwłaścicielami domu (46%) lub mieszkania (40%), co szósty wynajmował mieszkanie/dom, a co czwarty mieszkał u rodziców/rodziny. Ponadto 70% badanych użytkowało prywatny samochód, a 16% firmowy.

Dla poczucia bezpieczeństwa ważne jest posiadanie oszczędności przez gospodarstwa domowe. Niestety prawie połowa badanych gospodarstw domowych nie posiadała oszczędności. Wśród gospodarstw posiadających oszczędności zdecydowanie dominowały te, których oszczędności wynosiły do 3 miesięcznych dochodów rodziny. Tylko co jedenaste gospodarstwo posiadało dochody powyżej 6 miesięcznych dochodów rodziny (rysunek 2). Z badań przeprowadzonych przez TNS Polska dla PKO BP wynika, że 67% gospodarstw posiada oszczędności, 20% nie oszczędza w ogóle (*Ilu Polaków...*).

Rysunek 2. Oszczędności posiadane przez gospodarstwa domowe z dziećmi z niepełnosprawnością

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z badania pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnością”.

Brak oszczędności deklarowali przede wszystkim następujący respondenci: kobiety (53%), osoby w wieku poniżej 30 lat (53%), badani z wykształceniem podstawowym (59%), niepracujący (66%), z liczbą dzieci w gospodarstwie 3 i więcej (55%), z dziećmi z niepełnosprawnością w wieku 0–3 lata (56%), mieszkający na wsi (59%), przede wszystkim zamieszkujący województwo warmińsko-mazurskie (68%), o dochodach netto wszystkich członków gospodarstwa rzędu 1501–2500 zł (64%).

5. Korzystanie z pożyczek i kredytów przez gospodarstwa domowe z dzieckiem z niepełnosprawnością

Tylko co trzeci respondent (33%) zaciągnął w ostatnim roku przed badaniem pożyczkę lub kredyt na cele konsumpcyjne. Wśród zaciągających kredyt/pożyczkę przeważali mężczyźni (37%), osoby w wieku 40–49 lat (40%), z wykształceniem podstawowym (38%). Ponadto były to osoby z gospodarstw 4-osobowych (38%), o dochodzie netto gospodarstwa domowego z przedziału 2 501–3500 zł (42%), oceniający sytuację finansową swojego gospodarstwa domowego negatywnie (35%) lub jako przeciętną (36%), zamieszkujący województwo warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie (po 48%). Brak skorzystania w ostatnim roku z pożyczki/kredytu zadeklarowało 67% badanych. Wśród tych osób były przede wszystkim: kobiety (70%), respondenci w wieku poniżej 30 lat (72%), osoby z wykształceniem wyższym (9%), niepracujący (70%), z gospodarstw domowych 2–3-osobowych (73%), z gospodarstw z jednym dzieckiem (72%), z dzieckiem z niepełnosprawnością w wieku 0–3 lata (74%), respondenci mieszkający na wsi (75%), mieszkający w województwie opolskim (82%), o dochodach netto wszystkich członków gospodarstwa do 1500 zł (81%).

Pożyczki i kredyty były zaciągane przede wszystkim na cele mieszkaniowe – remont mieszkania/domu, poprawa warunków mieszkaniowych, przystosowanie mieszkania/domu do potrzeb dziecka z niepełnosprawnością. W następnej kolejności plasowały się wydatki na zakup/wymianę sprzętu trwałego użytku – RTV, AGD, także na samochód oraz sprzęt rehabilitacyjny. Następną grupą wydatków była związana z edukacją dziecka z niepełnosprawnością oraz pozostałych dzieci, jeśli takie były.

Biorąc pod uwagę najwyższe odsetki odpowiedzi dotyczących tego, na co zaciągnięto pożyczki/kredyt, czyli odnoszące się do remontu mieszkania/domu, poprawy warunków mieszkaniowych oraz zakupu/wymiany sprzętu RTV, AGD, stworzono profil respondentów według cech społeczno-demograficznych (tabela 2).

Rysunek 3. Cele zaciągniętych pożyczek i kredytów

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z badania pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnością”.

Tabela 2. Profil respondentów, którzy zaciągnęli pożyczki/kredyt na wybrane cele

Cechy społeczno-demograficzne respondentów	Wybrane cele zaciągniętych pożyczek/kredytów		
	remont mieszkania/ domu	poprawa warunków mieszkaniowych	zakup/wymiana sprzętu RTV, AGD
Płeć	mężczyzna	mężczyzna	mężczyzna
Wiek	40–49 lat	50 lat i więcej	poniżej 30 lat
Wykształcenie	podstawowe	podstawowe	wyższe
Dochody netto GD	do 1500 zł	do 1500 zł	1501–3500 zł
Wielkość gospodarstwa GD	5 i więcej	5 i więcej	2–3 osoby
Liczba dzieci w GD	3 i więcej	3 i więcej	1
Wiek dziecka z niepełnosprawnością	16–18 lat	13–15 lat	4–6 lat
Wielkość miejsca zamieszkania	wieś	miasta poniżej 20 tys.	wieś
Województwo	śląskie	lubuskie	kujawsko-pomorskie*

* Dotyczy liczby odpowiedzi udzielonych przez więcej niż 10 respondentów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z badania pod tytułem „Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnością”.

Pozostałe cele wymienione w kwestionariuszu ankiety, jak: poprawa stanu zdrowia/kondycji zdrowotnej dziecka/dzieci z niepełnosprawnością, poprawa stanu zdrowia/kondycji zdrowotnej dziecka/dzieci bez niepełnosprawności, poprawa stanu zdrowia/kondycji zdrowotnej rodziców/opiekunów, edukacja/dokształcanie się dorosłych, wyjazd turystyczny dorosłych członków gospodarstwa domowego, oszczędności na przyszłą emeryturę, oszczędności na sfinansowanie opieki dziecka z niepełnosprawnością w przyszłości, zakup dostępu do internetu, uzyskały liczbę wskazań 1–4%.

Nie wszyscy respondenci nie mieli problemów ze spłatą zaciągniętych zobowiązań. Problemów w ogóle nie miało 29% badanych. 53% badanych zadeklarowało, że czasami pojawiał się problem, ale jakoś sobie z tym radzili, a 17% miało ciągle takie problemy. Czasowe i stałe występowanie problemów ze spłatą zaciągniętych pożyczek i kredytów świadczy o trudnej sytuacji finansowej tych rodzin.

Podsumowanie

Polskie gospodarstwa domowe korzystają z różnych usług finansowych. Najbardziej rozpowszechnionymi aktywami finansowymi są depozyty bankowe, które stanowią największą część całkowitej wartości tych aktywów, a ponad połowa gospodarstw domowych gromadzi oszczędności. Gospodarstwa domowe są także aktywne na rynku kredytów zarówno mieszkaniowych, jak i konsumpcyjnych. Aktywnymi uczestnikami rynku usług finansowych są również rodziny z dziećmi, w tym z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnością. Czynnikiem różnicującym zarówno zakres inwestowania w aktywa finansowe, jak i zaciągania pożyczek i kredytów są możliwości dochodowe gospodarstw domowych.

Gospodarstwa domowe z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnością, aczkolwiek nie wszystkie, także są aktywne na rynku usług finansowych. Gromadzą one oszczędności, zaciągają również zobowiązania finansowe, korzystają z pożyczek i kredytów. Celem zaciąganych pożyczek i kredytów są przede wszystkim wydatki związane z mieszkaniem, a następnie z jego wyposażeniem. W celach tych uwzględniane są też potrzeby dziecka z niepełnosprawnością.

Literatura

- BIK prognozuje rok kredytowy 2016*. Pobrane z: <https://www.bik.pl/informacje-prasowe/-/article/2016-02-25-bik-prognozuje-rok-kredytowy-2016> (10.03.2016).
- Dąbrowska, A., Janoś-Kresło, M. (2012). *Ochrona konsumentów na rynku usług bankowych i telekomunikacyjnych*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Dobosiewicz, Z., Marton-Godoś, K. (2005). *Podstawy bankowości z zadaniami*. Warszawa: PWN.
- <http://www.polskieradio.pl/42/3146/Artykul/1587196,Rekordowa-ilosc-kredytow-konsumpcyjnych-w-2015-r> (10.03.2016).
- Ilu Polaków stać na to, żeby oszczędzać?* Pobrane z: <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/finansowe/ilu-polakow-stac-na-to-by-oszczedzac/2kn3p7> (20.03.2016).
- Iwanicz-Drozdowska, M., Nowak, A., Kitala, R. (2009). *Produkty finansowe i edukacja finansowa w Polsce na tle wybranych krajów wysokorozwiniętych. Raport z badań*. Warszawa: SGH.
- Janoś-Kresło, M., Komorowska, O., Skalska, T., Słaby, T. (2016). *Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnością*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Rosnie liczba samochodów. Średnio więcej niż w Europie*. Pobrane z: <http://tvn24bis.pl/wiadomosci-gospodarcze,71/rosnie-liczba-samochodow-srednio-wiecej-niz-w-europie,438519.html> (8.03.2016).
- Ustawa z 12.05.2011 o kredycie konsumenckim. Dz.U. nr 126, poz. 715, z późn zm.
- Zachowania przedsiębiorcze i konsumpcyjne w rodzinach opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnością* (2015). Raport z badania ilościowego, ABM dla Zakładu Badań Zachowań Konsumentów w Instytucie Zarządzania SGH.
- Zalewska, M. (red.). (2013). *Bankowość*. Warszawa: C.H. Beck.
- Zasobność gospodarstw domowych w Polsce, Raport z badania pilotażowego 2014 r.* (2015). Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Stabilności Finansowej.

THE BEHAVIOUR OF HOUSEHOLDS WITH A CHILD WITH A DISABILITY IN THE FINANCIAL SERVICES MARKET AGAINST THE BACKGROUND OF WEALTH OF POLISH HOUSEHOLDS

Abstract

Polish households, including families with a child or children with disabilities, although not all of them, are active participants in the financial services market. The aim of this article is to present the results of the quantitative research carried out in the first quarter of 2015 for the needs of the project: “Entrepreneurial and consumption behaviour in families caring for children and youth with disabilities related to the use of financial services – their savings, the

use of loans and credits and their allocation". The article analyses the findings of the research conducted by the National Bank of Poland (NBP) in cooperation with the Central Statistical Office (GUS) in 2014 on the financial situation of Polish households, their assets and financial means as well as their liabilities and loans treating them as a background for the issues raised.

Translated by Alicja Fandrejewska

Keywords: households with a child with a disability, savings, loans and credits

JEL Codes: D12, D14